

da je poratnom obnovom Malinska postupno napredovala. Osniva se Hotelsko poduzeće Malinska i Turističko društvo Malinska, počeli su se graditi novi turistički objekti, a analize pokazuju da je kućna radinost premašila hotelski smještaj. Istovremeno se radilo i na osposobljavanju kadrova za rad u ugostiteljstvu i u turizmu. U ovom poglavlju još se govori o barkarijolima i izletničkim brodovima, odmaralištima i kampovima, a u osnovnim crtama prikazano je nastajanje i rad turističkog kompleksa po kojem je Malinska najviše i poznata u turističkom smislu – radi se, dakako, o Hotelskom gradu *Haludovo*. Autor u prikazu Haludova konstatira da se visoka ulaganja nisu u početku pokazala opravdanima i da kompleks nije poslovao dovoljan broj dana u godini. Unatoč tomu Malinska je s Haludovom dobila prestižne turističke sadržaje i goste visoke platežne moći.

U posljednjem poglavlju, *Ugled stvaran više od jednoga stoljeća*, govori se o turizmu u Malinskoj u razdoblju od 1991. do 2008. godine: od događanja za vrijeme Domovinskog rata, preko (neuspjele) privatizacije *Haludova*, preko proširenja turističke ponude i izgradnje novih hotela (npr. *Pinia*, *Vila Rova*), do strategije prostornog planiranja. Dakle, na jednom mjestu dobivamo prikaz stanja u malinskarskom turizmu od osamostaljenja Hrvatske do danas. Uz to vrijedi ovdje navesti da je upravo u Malinskoj u hotelu „Palace“ (turistički kompleks *Haludovo*) napisan *Nacrt prvog hrvatskog Ustava*. *Nacrt* nosi nadnevak od 15. kolovoza 1990. godine, a na njemu su radili istaknuti hrvatski pravници. Taj je *Nacrt Ustava* u stručnoj, ali i široj javnosti bio kolokvijalno nazvan „Krčki ustav“.

U *Prilozima* nalaze se popisi Turističkih asocijacija u Malinskoj od 1909. do 2009. godine, potom popisi predsjednika, tajnika i blagajnika turističkih asocijacija, te dosadašnjih direktora Turističke zajednice općine Malinska. Na kraju su knjige sažetci (na hrvatskom, engleskom, njemačkom, talijanskom, slovenskom i češkom), izbor iz korištene literature te bilješka o autoru.

Monografija koja je pred nama svakako predstavlja važan iskorak u poznavanju povijesti ovoga područja koje u ekonomskom pogledu živi za turiste i od turista. Svakako će pronaći svoje mjesto u korpusu stručne i znanstvene literature o turizmu Hrvatske i pripomoći jasnijem definiranju položaja i značenja Malinske u njemu.

Tomislav GALOVIĆ

---

90. obljetnica 1918. godine

GODINA 1918. PRETHODNICE, ZBIVANJA, POSLJEDICE, Međunarodni znanstveni skup, Zagreb, 4–5. prosinca 2008.

U Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu održan je 4–5. prosinca 2008. međunarodni znanstveni skup *Godina 1918. Prethodnice, zbivanja, posljedice*, koji je okupio 21 izlagača i izlagačicu. Skup je najavljen kratkim tekstom objavljenim na internetskim stranicama Hrvatskoga instituta za povijest, za kojeg smatram da je potrebno osvrnuti se na nj. Inače, nepotpisani tekst objavljen je i u knjižici sažetaka, gdje je djelomično izmijenjen. U internetskoj verziji istaknuto je da događaji iz 1918. označavaju „kritični trenutak u kome

su Hrvati u kolopletu društvenih i političkih silnica napustili srednjoeuropski kulturni krug, kome su pripadali stoljećima, i ušli u istočni, uobličen u novonastaloj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca⁴. Dosadašnji razvoj svjetske historiografije pokazao je, prvo, da proučavanje složene povijesne zbilje ne treba svoditi samo na jedan narod. Također, ako su Hrvati stoljećima pripadali „srednjoeuropskom kulturnom krugu“, nisu ništa manje vremena pripadali i Jugoistočnoj Europi; dapače, čini se da su se 1918. željeli vratiti u „prirodno geopolitičko okruženje“, koje su tada shvaćali manje represivnim od srednjoeuropskoga. Kao što danas ne treba kulturno diskreditirati Balkan, ne treba ni od Srednje Europe praviti mit. U knjižici sažetaka navedeni je odlomak izmijenjen pa su Hrvatima pridodani Slovenci, Srbi i Bošnjaci (premda postoje i druge etničke skupine koje bi trebalo istraživati ako želimo dobiti što kompleksniju sliku tadašnje povijesne zbilje), koji „napuštaju srednjoeuropski kulturni i civilizacijski krug i ulaze u balkanski geopolitički prostor“. Iako izmijenjena, ta rečenica podrazumijeva da Balkan može biti samo geopolitički prostor, a ne i „kulturni i civilizacijski“ kao Srednja Europa. U tekstu objavljenom na internetu spomenuto je da se skup održava u tijeku priprema Republike Hrvatske za ulazak u Europsku Uniju i da je riječ „o svojevrsnom povratku kući nakon desetljeća iluzija, lutanja i bolnih otrežnjenja“. U knjižici sažetaka još piše i „da se radi o svojevrsnom hrvatskom povratku u prirodno geopolitičko okruženje nakon desetljeća iluzija, lutanja i bolnih otrežnjenja“, što su također rečenice o kojima je moguće kritički raspravljati. U tekstu na internetu i u knjižici sažetaka istaknuto je da znanstveni skup promatranju novije hrvatske povijesti može pristupiti iz perspektive „oslobođene ideoloških stereotipa“. Zaista, izlaganja na skupu nisu odstupala od znanstvene historije, no citiranjem rečenica iz teksta koji najavljuje skup želio sam upozoriti da su i dalje moguće određene pretpostavke koje su s historiografskog motrišta neprikladne jer bi povjesničar, prema mome mišljenju, povijesnu zbilju trebao, između ostaloga, prikazati kao iznimno složenu, posebice jer zbog udaljenosti i drugotnosti prošlosti neminovno uvijek imamo spoznajnih poteškoća, zbog čega se napose treba čuvati suvremenog ocjenjivanja događaja i aktera prošle stvarnosti. Ako smo danas „oslobođeni ideoloških stereotipa“, zašto se za datum održavanja skupa nije odabrao 1. prosinca kada je i osnovano Kraljevstvo SHS, odnosno nova jugoslavenska država? Skup u organizaciji Matice hrvatske za datum održavanja odabrao je 29. listopada kao dan razvrgnuća državnopravnih veza s Austro-Ugarskom, dok se postavlja pitanje aludira li datum održavanja skupa u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest na 5. prosinca 1918. i nemire na Trgu bana Josipa Jelačića u Zagrebu, dajući time skupu ipak određeni interpretacijski okvir.

Skup je otvorio **Stjepan Matković**, ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest, koji je u kratkom govoru izrazio želju da skup, koji obilježava 90. obljetnicu završetka Prvoga svjetskog rata, raspad Austro-Ugarske i osnivanje nove države, Kraljevstva SHS, potakne nova istraživanja. Istaknuo je, između ostaloga, da je hrvatska historiografija nedovoljno pisala o Prvom svjetskom ratu i da su se dosadašnja istraživanja bavila uglavnom političkom, vojnom i diplomatskom povijesti, u manjoj mjeri socijalnom i kulturnom, a vrlo malo poviješću svakodnevice. Matković je spomenuo i da je primjetan dolazak istraživača mlađe generacije koji su počeli pisati o Prvom svjetskom ratu.

Navedene Matkovićeve rečenice mogu uglavnom vrijediti i za dvadesetominutna izlaganja na tom skupu. Za razliku od skupa u Matici hrvatskoj, održanog 29–30. listopada 2008. u Zagrebu, također posvećenog 1918. godini, na skupu u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest bilo je moguće čuti nekoliko izlaganja o povijesti Bosne i Hercegovine i Slovenije

u 1918. godini, što je omogućavalo promatranje hrvatske povijesti i unutar tih konteksta.

Ljubomir Antić, 1918. i *hrvatska država*, iznio je razmišljanja o pitanju koje se moglo čuti u javnosti, publicistici, dijelom i u historiografiji; jesu li Hrvati 1918. umjesto ulaska u jugoslavensku državu mogli ostvariti samostalnu državu. Kao odgovor na to pitanje Antić je istaknuo da 1918. Hrvati nisu imali dovoljnu moć za organiziranje vlastite države. Naglasio je da neovisna hrvatska država nije bila u planovima niti jedne hrvatske političke opcije (i pravaši i Stjepan Radić i Katolička crkva bili su za jugoslavensko ujedinjenje; iako se Radić protivio samo načinu ujedinjenja, nije se protivio samom ujedinjenju). Zaključio je da je jugoslavensko ujedinjenje „vjerojatno najpovoljniji ishod u datim okolnostima“.

Srećko Lipovčan otkazao je dolazak. U prijavljenom izlaganju *Upozorenja koja u Hrvatskoj nitko nije htio čuti: Pilarov spis 'Svjetski rat i Hrvati (1915./1917.)'*, prema objavljenom sažetku izlaganja, namjeravao je govoriti o studiji Ive Pilara *Svjetski rat i Hrvati. Pokus orientacije hrvatskoga naroda još prije svršetka rata* iz 1915. i 1917. godine.

Ivan Bulić, *Savez Hrvatsko-srpske koalicije i bana Ivana Skerleca u upravljanju Hrvatskom za vrijeme Prvoga svjetskog rata – značaj i posljedice*, istaknuo je da su politička zbivanja 1918. rezultat ranije započetih procesa. Stoga je prikazao politički put Hrvatsko-srpske koalicije, počevši od 1913. godine kada je nakon izbora Hrvatsko-srpska koalicija došla na vlast i na njoj se zadržala tijekom Prvoga svjetskog rata. U sklopu toga Bulić je govorio je i o vladavini bana Ivana Skerleca. Djelovanje bana Skerleca i Hrvatsko-srpske koalicije Bulić je promatrao u kontekstu partnerskih odnosa s mađarskom vladom.

Husnija Kamberović, *Bošnjaci i stvaranje jugoslavenske države 1918. godine*, izlagao je o odnosu Bošnjaka prema planovima o jugoslavenskom ujedinjenju. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata muslimanski političari u Bosni i Hercegovini izicali su lojalnost Austro-Ugarskoj i političke planove o BiH oblikovali su unutar Monarhije. O tome svjedoči npr. „Memorandum“ Šerifa Arnautovića iz 1917. godine. Kamberović smatra da ni 1918. podrška jugoslavenskoj ideji nije tako jaka kao što se zna navoditi. Istaknuo je da pozitivan stav prema jugoslavenskom ujedinjenju počinje jačati tek u drugoj polovici 1918. godine.

Jure Krišto, *Doprinos crkvenih krugova u stvaranju Države Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.)*, usredotočio se na Svibanjsku deklaraciju, koju je 30. svibnja 1917. objavio Jugoslavenski klub, koji su činili južnoslavenski zastupnici u bečkom Carevinskom vijeću. Naveo je da je Deklaracija tražila „udruženje svih teritorija Monarhije na kojem žive Slovenci, Hrvati i Srbi u samostalno državno tijelo pod habsburškim žezlom“. Krišto je govorio o političkim predstavnicima koji su je prihvatili, odnosno odbacili, pri čemu se napose posvetio frankovcima i Katoličkoj crkvi.

Violeta Herman Kaurić, *Ozračje zagrebačkih dobrotvornih priredbi održanih tijekom Prvoga svjetskog rata*, iznijela je rezultate istraživanja o dobrotvornim priredbama održanim u Zagrebu kroz cijelo trajanje rata. Prema autoričnim istraživanjima, prosječno je održavano od jedne priredbe svaki drugi dan do dvije priredbe dnevno, ukupno više od 800 događaja dobrotvornog karaktera, uglavnom koncerata. Prihodi od dobrotvornih priredbi namjenjivani su u početku prehrambenim potrebama, a kasnije zbrinjavanju invalida i ratne siročadi. Autorica je istaknula priredbe povodom kraljeva rođendana, koje su bile prigoda za očitovanje lojalnosti prema kralju i Austro-Ugarskoj te je napomenula da problematika lojalnosti zaslužuje posebna istraživanja.

Zlatko Matijević, *Guske u magli. Djelovanje članova Središnjega odbora Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu (listopad 1918. – siječanj 1919.)*, govorio je o stanju arhivskoga gradiva u Državnom arhivu u Zagrebu o Narodnom vijeću Slovenaca,

Hrvata i Srba, a osvrnuo se i na historiografsku literaturu o Narodnom vijeću SHS. Podsjetio je na nepostojanje jasne izjave o osnutku Države SHS i na navođenje dvaju datuma, 19. i 29. listopada 1918, kao datuma njezina osnivanja. Matijević je govorio o ulasku Stranke prava u Narodno vijeće i provođenju političkoga procesa jugoslavenskoga ujedinjenja.

Hrvoje Čapo, *Raspored i djelovanje vojske Kraljevine Srbije na području Hrvatske (studen 1918.)*, govorio je o zbivanjima nakon osnivanja Države SHS u listopadu 1918. godine. Usredotočio se na ulazak vojnih snaga Kraljevine Srbije na teritorij Hrvatske u studenom 1918, koje je pozvalo Narodno vijeće s namjerom sprječavanja nemira. Čapo je prikazao smjerove kretanja srpskih postrojbi i njihov ulazak u Slavoniju, Dalmaciju (koju su već počeli okupirati Talijani), Zagreb itd. Stanovništvo je srbijansku vojsku oduševljeno dočekivalo, što se moglo vidjeti i na fotografijama npr. ulaska vojske Kraljevine Srbije u Zagreb, koje su prikazane u prezentaciji.

Zdravka Jelaska Marijan nije bila u mogućnosti doći pa je njezino izlaganje *Zemaljska vlada za Dalmaciju (2. studenoga 1918. – 20. siječnja 1919.)* pročitala Ivana Šubic. Stanje u Dalmaciji nakon završetka Prvoga svjetskog rata obilježava glad i širenje španjolske gripe. U takvim je okolnostima 2. studenog 1918. osnovana u Splitu Zemaljska vlada za Dalmaciju. Uz socijalne probleme Zemaljska vlada za Dalmaciju morala se suočiti i s talijanskim zauzimanjem dijelova hrvatske obale, na što je odgovoreno pozivanjem srbijanske vojske u Dalmaciju. Zbog ukupnoga stanja Zemaljska vlada zalagala se za što brže ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom. Zemaljska vlada za Dalmaciju ukinuta je 20. siječnja 1919. godine.

Marko Trogrlić, *Juraj Biankini i 'ujedinjenje' 1918. godine*, u izlaganju je govorio o Jurju Biankiniju (1847–1928), svećeniku, uredniku „Narodnog lista“ i jednomu od vodećih političara u Dalmaciji. Trogrlić se usredotočio na prikazivanje Biankinijevih političkih pogleda na temelju tekstova iz „Narodnog lista“ koje je podijelio u tri tematske cjeline: pogled na Austro-Ugarsku, pogled na jugoslavensko ujedinjenje i pogled na talijansko osvajanje Dalmacije. Ukratko se može kazati da je Biankini negativno ocjenjivao bivšu državu, slavio ujedinjenje i optimistički promatrao budućnost nove države te oštro osuđivao talijansku okupaciju. Trogrlić je zaključio da navedene Biankinijeve poglede možemo smatrati i pogledima apsolutne većine dalmatinskih političara i dalmatinskoga svećenstva.

Mira Kolar, *Privredni i socijalni razlozi propasti Države Slovenaca, Hrvata i Srba*, govorila je o brojnim razlozima zbog kojih je Država SHS kratko trajala, pri čemu je naglasak stavila na socijalne i gospodarske razloge. Prikazala je razdoblje kraja 1918. kao vrijeme kaosa, obilježena alarmantnim stanjem s prehranom, siromaštvom, pljačkanjem dvoraca, župnih dvorova i trgovina, nasiljem, gašenjem gospodarskog života, haranjem španjolske gripe, općom nestabilnošću, strahom od moguće revolucije i drugim teškoćama koje su vodile pozivanju srbijanske vojske i zahtijevanju bezuvjetnog ujedinjenja s Kraljevinom Srbijom.

Andrej Rahten, *Politika zapadnih velesila prema južnim Slavenima (1918. i 1919.)*, iznio je pregled odnosa velikih sila prema pitanjima vezanima uz južnoslavenske narode tijekom 1918. i 1919. godine. Govorio je o načelu samoodređenja, Wilsonovih 14 točaka, pitanju budućnosti Austro-Ugarske, manifestu cara Karla, pariškoj mirovnoj konferenciji i pitanju Londonskog ugovora. Ta pitanja Rahten je promatrao kroz politiku zapadnih velikih sila, napose ističući francusku politiku. Uz prikaz problematike poslijeratnih teritorijalnih razgraničenja, Rahten je zaključio da su južnoslavenski političari bili razočarani politikom velikih sila prema južnoslavenskim narodima.

Igor Despot, 'Veleizdajnici' Austro-Ugarske Monarhije nakon ulaska u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, u izlaganju se usredotočio na prikaz djelovanja pripadnika Jugoslavenske napredne omladine koja se u banskoj Hrvatskoj organizirala nakon uvođenja Cuvajeva komesarijata i čiji su pripadnici, u sklopu zalaganja za jugoslavensko ujedinjenje, vidjeli u Srbiji južnoslavenski Pijemont. Despot je govorio o djelovanju Meštrovića, Vojnovića, Tresića-Pavičića, Ujevića, Čerine i drugih te je spomenuo zatvaranja brojnih omladinaca tijekom Prvoga svjetskog rata i pokretanja veleizdajničkih procesa protiv njih. Na kraju je naveo sudbinu pripadnika Napredne omladine nakon stvaranja Kraljevstva SHS.

Aleksandar Jakir, *Pogledi na 1918. godinu u međuratnom razdoblju u Dalmaciji*, govorio je o odnosu stanovništva u Dalmaciji prema ideji jugoslavenstva. Istaknuo je da su teško gospodarsko stanje i talijanska opasnost navodili dalmatinske političare na zahtijevanje žurnog ujedinjenja sa Srbijom, a stanovništvo na oduševljeno pozdravljanje ulaska srbijanske vojske u Split. No u međuratnom razdoblju ideja jugoslavenstva nailazila je u Dalmaciji na snažno protivljenje, pa je, budući da ideologija jugoslavenstva nije zahvatila šire slojeve, ostala prisutna samo kod pojedinih intelektualaca i političkih predstavnika.

Josip Vrandečić promijenio je najavljenju temu, *Ratni dnevnik Iva Vojnovića*, pa je, na temelju istraživanja arhivskog materijala općine Brač, govorio o prilikama na otoku Braču tijekom Prvoga svjetskog rata. Upozoravajući na trend mikrohistorije u svjetskoj historiografiji, Vrandečić je govorio o mobilizaciji stanovništva, oskudici hrane, pojavama bolesti i drugim aspektima bračke svakodnevice. Prikazao je očitovanja bračkoga stanovništva lojalnosti caru, a zatim oduševljenje proglašenjem Države SHS.

Nakon završetka izlaganja prvoga dana skupa uslijedila je rasprava u kojoj je **Lj. Antić** upozorio da je hrvatsko iseljeničtvo imalo važan udio u procesima oko jugoslavenskog ujedinjenja. **H. Kamberović**, odgovarajući na pitanje **S. Matkovića** o muslimanskoj politici prema Austro-Ugarskoj, istaknuo je da su muslimani od 1878. do balkanskih ratova bili opozicijski postavljeni prema Monarhiji, dok su ih balkanski ratovi, zbog straha od srpskih pretenzija, okrenuli prema Austro-Ugarskoj. **M. Kolar** spomenula je da hrvatska historiografija treba još mnogo istraživati razdoblje Prvoga svjetskog rata. U raspravi kako su proces jugoslavenskog ujedinjenja gledali širi narodni slojevi i može li se pored poznavanja djelovanja pripadnika političkih elita nešto i o njima saznati, **Lj. Antić** je ukazao da se stav puka može vidjeti i iz fotografija oduševljenoga dočeka srbijanske vojske u hrvatskim gradovima.

Prikazujući u prezentaciji brojne fotografije o ratu, **Filip Hameršak** je u referatu *Prvi svjetski rat u hrvatskoj autobiografskoj književnosti* govorio o 28 objavljenih monografskih autobiografija uglavnom hrvatskih nižih časnika koje su koristan izvor jer daju pogled „odozdo“ na rat. Upozorio je na književnoteorijske probleme koji proizlaze iz obilježja autobiografske literature. Navedene autobiografije Hameršak je analizirao kroz pitanja odnosa autora u njima prema Austro-Ugarskoj, uzrocima rata i ratnoj svakodnevici.

Ivica Zvonar, *Rušenje Austro-Ugarske Monarhije (1914.-1918.): Svjedočanstvo dr. Mate Drinkovića*, u uvodu je prikazao političko djelovanje Mate Drinkovića (1868–1931), obilježeno promicanjem jugoslavenskog ujedinjenja i sudjelovanjem u tijelima Države SHS, a osvrnuo se i na literaturu o Drinkoviću. Središnji dio izlaganja činilo je razlaganje nekih aspekata političkoga djelovanja M. Drinkovića na temelju novopronađenoga dokumenta iz fonda ostavštine Frana Barca u Biskupijskom arhivu u Đakovu, u kojem Drinković govori o akcijama koje je tijekom rata poduzimao s ciljem rušenja Austro-Ugarske Monarhije.

Margareta Matijević, *Župnik sv. Marka i 1918. – Političko i crkveno djelovanje Svetozara Rittiga u događajima 1918. godine*, govorila je o svećeniku i političaru Svetozaru Rittigu (1873–1961). Navela je Rittigove političke i socijalne poglede te prikazala njegovo sudjelovanje u procesu jugoslavenskoga ujedinjenja i upozorila na njegovo opsežno dvadesetogodišnje djelovanje kao zastupnika zagrebačkoga poglavarstva, što uz činjenicu da je 25 godina bio župnik župe sv. Marka u Zagrebu upućuje da u promatranju Rittigova života, pored razdoblja nakon Drugog svjetskog rata, treba uključiti i izuzetno plodno djelovanje u razdoblju prve polovice 20. stoljeća.

Ivica Lučić, *Bosna i Hercegovina u razdoblju bezustavnosti Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.–1921.)*, govorio je o prilikama u Bosni i Hercegovini za vrijeme 1918. i nakon uspostave nove države. Kraj rata stanovništvo Bosne i Hercegovine dočekalo je u neimaštini i gladi. Poseban problem činilo je zemljišno pitanje pa je agrarna reforma bila „jedno od najvažnijih pitanja nove države“. Lučić je u prikazu nestabilnih prilika istaknuo postojanje pljački, represivnost novouspostavljenoga policijskog aparata i odbijanje odlaska hercegovačkog stanovništva na vojnu vježbu.

Ivica Vučak, *Dr. Milan Kovačević i politički sukob u Zboru liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije (1918.)*, iznio je zanimljivu epizodu vezanu uz Milana Kovačevića (1869–1931), liječnika, književnika, publicista koji se protivio jugoslavenskom ujedinjenju, zalažući se za neovisnost Hrvatske, o čemu je 1918. napisao niz članaka. Na skupštini Zbora liječnika 1918, čija je glavna tema bila španjolska gripa, zatražilo se isključenje dr. Milana Kovačevića iz Zbora liječnika zbog ometanja narodne sloge.

Zlata Živaković-Kerže, *Prilagodba osječkih gospodarskih krugova na novonastale prilike nakon završetka Prvoga svjetskog rata (Osvrt na prva dva desetljeća)*, prikazala je promjene u kojima su se našli osječki gospodarstvenici ulaskom u novu državnu zajednicu. Uz prilagodbu prilikama nastalim zbog posljedica Prvoga svjetskog rata te promjene tržišta, osječki su gospodarski krugovi pokušavali također povratiti jaku gospodarsku poziciju koju je Osijek imao u prijeratnom razdoblju, što im je djelomično i uspijevalo. Autorica je u izlaganju naglasak stavila na područje bankarstva, u kojem je osječka Gradska štedionica uspjela ostvariti poslijeratne uspjehe.

Tihomir Cipek, *Imperijalni imaginarij 1918. i 2008. godine (Velikosrpstvo radikalne stranke)*, izložio je na nekoliko primjera tezu da je velikosrpski imperijalizam radikala iz 1918. prisutan u Srpskoj radikalnoj stranci i u 2008. godini, potvrđujući tako da je riječ o „strukтури dugog trajanja“. Prema Cipekovim riječima, opstojnost ideologije velikosrpskog imperijalizma u Srpskoj radikalnoj stranci i dijelu javnosti ogleđa se još uvijek u nepostojanju jedinstvenog suda o granicama Srbije.

Nakon završetka izlaganja drugoga dana skupa i nakon rasprave predstavljen je novi broj časopisa *Fontes : izvori za hrvatsku povijest* (vol. 14, Zagreb 2008), u kojem je objavljen izbor dokumenata o radu Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu.

Iako se uglavnom ne može kazati da je u izlaganjima primjetno negativno vrednovanje jugoslavenske opcije, ipak je na kraju, s obzirom na nekoliko izlaganja i pitanja u raspravi, moguće zaključiti da pitanje političkih okolnosti jugoslavenskoga ujedinjenja još uvijek iznimno intrigira dio hrvatskih povjesničara. Mislim da ne treba isticati da je u historiografskim istraživanjima potrebno otići dalje od otkrivanja određenog podatka o djelovanju pojedinih političkih predstavnika u procesu jugoslavenskoga ujedinjenja te se, prema mome mišljenju, baviti i raznim drugim temama iz socijalne, ekonomske ili kulturne historije. Tako su, kao što je spomenuto na skupu, moguća istraživanja brojnih

tema vezanih uz Prvi svjetski rat, zatim proučavanja lojalnosti Austro-Ugarskoj i masovnih iskazivanja oduševljenja srpskoj vojsci i jugoslavenskom ujedinjenju, što bi, osim rasvjetljivanja okolnosti podrške jugoslavenskoj opciji, na što se zna zaboraviti kada se gleda samo djelovanje političke elite, otvorilo i nove teme. Neki izlagači na ovome skupu već su krenuli u tome smjeru pa se nadam da će sljedeći slični skupovi sadržavati još više tematski, sadržajno i metodološki različitih pristupa.

Branimir JANKOVIĆ

Povijesni procesi i demografska perspektiva stanovništva Banske Hrvatske

Božena Vranješ-Šoljan, Stanovništvo Banske Hrvatske – Demografska slika Banske Hrvatske u kontekstu društveno-povijesnih promjena od 1850. do 1910., Educa, 2009, 300 str.

Svaka povijest stanovništva ujedno je i povijest prostora na kojem se ono kao organizirana društvena zajednica pojavljuje. Stoga je organska povezanost demografskih i društvenih procesa kao konstitutivnih sastavnica povijesnoga procesa preduvjet njegova cjelovitijeg zahvaćanja i razumijevanja. Upravo na tragu takvog promišljanja, polazeći od postavke da se ključ povijesnih procesa može tražiti i u demografskim promjenama koje prožimaju ukupan društveni razvoj, nastala je studija Božene Vranješ-Šoljan o stanovništvu Banske Hrvatske u drugoj polovici dugog 19. stoljeća.

Propitujući uvjetovanost demografskih procesa i društvenog razvoja u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji u razdoblju modernizacijske tranzicije, autorica analizira kompleksan međuodnos demografskih promjena te političkih, gospodarskih i društvenih razvojnih procesa sagledavajući ih kao nerazdvojan dio modernizacijskog preobražaja u povijesnom razvoju Hrvatske. Takav sintetički pristup stavlja pred istraživača brojne konceptijske i metodološke nedoumice nametnute ograničenjima izvora, a u ovom slučaju i nastojanjem autorice da unutar historijske interpretacije sačuva koherentnost demografske analize.

Primjenom metode rekonstrukcije aktualnoga državnopravnog okvira prevladani su glavni metodološki problemi koji su se odnosili na diskontinuitet političkih granica istraživnog prostora i promjenjivost popisne metodologije u sedam općih austrijskih popisa stanovništva čija analiza čini okosnicu radnje. Na taj je način stvoreno više komparabilnih i povijesno utemeljenih cjelina umjesto uspostave unificiranoga prostornog okvira koji bi izmicao popisnim statistikama i stvarnom povijesnom razvitku prostora. Konceptijski, autorica se odlučila za strukturalnu analizu uz primjenu kronološkog načela koje najbolje odražava kontinuitet razvojnih faza modernizacijskog procesa i njihov utjecaj na promjene u stanovništvu.

Knjiga uz *uvod* (str. 7-9), u kojem se obrazlaže konceptualni okvir djela, sadrži deset poglavlja. Prva tri poglavlja: *Europa modernog doba* (str. 16-26), *Populacijske teorije* (str. 33-40) i *Izvori o stanovništvu prije modernih popisa* (str. 59-69), svojevrsan su povijesni

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 41

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2009.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 41

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u studenome 2009. godine

Naklada

400 primjeraka